

Međunarodni odnosi

Novi tokovi međunarodnih odnosa i kriza u NATO-u

Radovan Vukadinović

Kriza naj snažnije zapadne vojno-političke organizacije — Sjeveroatlantskog pakta,¹⁾ koja je povlačenjem de Gaulleove Francuske iz vojnog saveza dostigla svoj vrhunac, predstavlja još uvijek jednu od bitnih karakteristika suvremene etape međunarodnih odnosa. Protekla godina postala je tako, za ovo naoko snažno i monolitno tijelo zajedničkog djelovanja zapadnih država, prelomnom godinom u kojoj su na vidjelo izašli mnogobrojni problemi unutrašnjih odnosa i suprotnosti tako zvane Atlantske zajednice.

Formiran u periodu hladnog rata, kao izrazito sredstvo pritiska s tačno zacrtanim zadacima Sjeveroatlantski pakt nije ipak mogao da uza sva jačanja vojnog potencijala država članica bude van toka općih događaja na međunarodnom planu, te su različite faze razvoja odnosa na liniji Istok — Zapad i opće popuštanje međunarodne zategnutosti našli i u njegovom funkcioniranju svog adekvatnog odraza. Suprotnosti unutrašnjeg karaktera do kojih je počelo dolaziti pred par godina u okviru same organizacije nisu stoga imale samo prolazni karakter, već su udarile dubok pečat svim formama aktivnosti NATO-a, ukazujući na nove složene indicije, koje su pak sa svoje strane otkrivala već i zakonitost izbijanja jedne dublje krize. Kao instrument politike sile i snažan faktor uticaja na međunarodne odnose NATO nije mogao da djeluje van tih okvira, te su i sve transformacije međunarodne zajednice kao cjeline i naročito novi pravci evropskih kretanja nužno morali da nađu odgovarajućeg izraza i u Atlantskom vojno-političkom savezu.

Nekoliko različitih elemenata utjecalo je na ovakav razvoj i izmjenu unutrašnjih odnosa. Pored opće međunarodne situacije, koja se u pređenju s pređenim periodom funkcioniranja ovog mehanizma bitno izmijenila, u kojoj su se izmijenili i odnosi između dva svjetska politička pola, došlo je i do pojave velikog broja novih subjekata međunarodnih odnosa u vidu djelovanja širokog kruga zemalja u razvoju, koje su se u velikoj mjeri opredijelile za politiku nesvrstavanja i popuštanja međunarodne zategnutosti.

S druge strane jačanje obrambene sposobnosti Sovjetskog Saveza, a naročito razvoj njegovog raketnog naoružanja, uticao je na nužnost izmjenе određenih vojno-političkih koncepcija o budućem sukobu i eventualnoj cijeni takvog konflikta. Ovaj momenat dalje je našao svoje mjesto u različitim zapadnoevropskim zemljama koje su počele na eventualni sukob gledati sasvim s drugih pozicija, uviđajući nove opasnosti po vlastitu egzistenciju kao i nesigurnost svog položaja.

1) Ugovor o sjeveroatlantskoj organizaciji potpisan je 4. 4. 1949. Članovi osnivači postali su: SAD, Velika Britanija, Francuska, Belgija, Holandija, Luksemburg, Kanada, Italija, Portugal, Norveška, Danska i Island. 1952. godine u organizaciju su ušle Turska i Grčka, a 1955. Savezna Republika Njemačka. Sadašnja teritorija koju zauzimaju članice NATO-a iznosi oko 22 milijuna kvadratnih kilometara, vojne snage broje oko 6 milijuna ljudi dok ukupan broj stanovnika NATO zemalja iznosi 498 milijuna.

Na planu unutrašnjeg razvoja zapadnoevropskih zemalja došlo je u razdoblju 1958—1960. do niza potpuno novih kretanja. Zapadnoevropske zemlje započele su u tom razdoblju snažnom ekonomskom penetracijom, privredni prosperitet obećavao je daljnje znatno veće mogućnosti i u tom kontekstu ekonomskih kretanja nametnulo se i pitanje političkih veza u prvom redu unutar same zapadne alijanse predvođene naj snažnijom zapadnom silom — Sjedinjenim Američkim Državama. Na različitim stranama Evrope počele su se stavljati manje ili više otvorene primjedbe na izvjesne američke koncepcije o ulozi koju bi Zapadna Evropa trebalo da ima u američkim planovima.

Tome je naročito doprinijela izvjesna nepovjerljivost zapadnih saveznika u pogledu stvarne namjere Sjedinjenih Država da ispunjavaju svoje obrambene aranžmane prema zapadnoj Evropi, kao i počeci neuspjele i prilično kompromitirajuće američke agresije u Vijetnamu. Konkretno posljedice ovakvog stanja ubrzo su se sasvim jasno zacrtale, najprije na ekonomskom planu gdje je Zapadna Evropa direktno započela konkurirati američkim proizvodima na svjetskom tržištu, dok je na političkoj sceni došlo također do niza akcija koje su inicirale nov pravac evropske suradnje i početke novog samostalnijeg postavljanja u odnosu na Sjedinjene Američke Države.

Neuspjeh Velike Britanije, takozvanog američkog agenta u Evropi, u pregovorima s kontinentalnim državama Zapadne Evrope članicama Evropske ekonomske zajednice, oštro suprotstavljanje američkom prijedlogu o stvaranju višestranih nuklearnih snaga i shvaćanje izmijenjene pozicije SAD u svijetu, predstavljale su osnovne momente novih tokova zapadnoevropske politike. Ako se tome doda i činjenica da je 1966. NATO doživio svoj veoma osjetljivi udarac povlačenjem francuskih jedinica iz zajedničke vojne formacije, dobiva se puna slika postojećih odnosa u zapadnom svijetu na čijem tlu djeluje Sjeveroatlantska organizacija kao jezgro vojno političkog okupljanja.

Počeci slabljenja koherentnosti atlantskih snaga postali su naročito vidljivi u toku 1964. godine, kad se jasno pokazalo da NATO kreće, silom prilika, novim putovima i da se nekadašnja uniformirana blokovska struktura mišljenja neće više moći zadržati. Izraziti konflikti između pojedinih zapadnih država članica i otvorena neslaganja s politikom SAD u Vijetnamu označili su početak novih divergentnih strujanja i krizu na pomolu. U tom periodu južne zemlje članice NATO-a: Turska i Grčka zamalo da se zbog Cipra nisu našle u direktnom vojnom konfliktu, de Gaulle je javno izrazio svoje neslaganje s politikom SAD u Vijetnamu, pozivajući američku administraciju da se vrati poštivanju ženevskih ugovora o Indokini, jer se silom oružja, kako je to i primjer Francuske pokazao u jugoistočnoj Aziji ništa ne može postići. U isto vrijeme Zapadna Njemačka je uložila znatne napore da izbori što veću podršku kod svojih saveznika za rješavanje njemačkog pitanja, naoružavanje Bundeswehra i afirmaciju politike prema socijalističkim zemljama.

Zasjedanje Savjeta NATO-a u decembru 1964. u Parizu na kome se nije uspjelo uskladiti stavove zapadnih saveznika postalo je tako na neki način simbolički datum u kalendaru atlantske krize. Jedina tačka koja je jednoglasno prihvaćena na ovom zasjedanju odnosila se na potrebu revizije ciljeva i zadataka NATO-a, što je na najbolji način ilustriralo svu ozbiljnost novonastale situacije.

Daljnji razvoj događaja na međunarodnom planu kao i jačanje izvjesnih evropskih koncepcija još više su utjecali na raslojavanje NATO-ovske strukture i postalo je sasvim jasno da će u izmijenjenim uslovima biti vrlo teško očuvati ono nekada često manifestirano jedinstvo država članica. Rješavajući svoje vlastite probleme svaka od četiri naj snažnije članice Sjeveroatlantske organizacije stvorila je i vlastite vanjskopolitičke koncepcije koje su sve manje uzimale u obzir NATO kao efikasan instrument realizacije ovih zahtjeva.

SAD su u duhu globalne strategije, grubo kršeći ženevske ugovore o Indokini započele vođenje pravog rata u Vijetnamu, a osim toga bile su

angažirane i gašenjem požara u Dominikani. Velika Britanija je sa svoje strane bila prisiljena usmjeriti svoju aktivnost istočno od Sueza,²⁾ gdje su njeni nekada vjerni posjedi odlučno istupili tražeći svoju nezavisnost; Zapadna Njemačka je svim silama nastojala da dobije nuklearno oružje, dok je de Gaulleova Francuska bila u potpunosti zaokupljena realizacijom generalovih postavki o ulozi Pete Republike u svijetu i stvaranju uslova za formiranje jedne nove i potpuno samostalne politike. Razvijajući svoju vlastitu akciju Francuska je pri tome morala da se osvrne i na djelatnost svojih saveznika, te su u tom kontekstu izbila prva javna neslaganja naročito s postupcima SAD u Vijetnamu, oružanim intervencijama Velike Britanije i političkim pretenzijama Bonna.

Tako je zapravo postepeno došlo do otvorenog cijepanja nekadašnjeg jedinstva političke akcije zapadnih država i situacije u kojoj je svaka od četiri najjače zemlje težila punoj realizaciji svojih vlastitih ciljeva. Nekoliko zasjedanja Savjeta Sjeveroatlantske organizacije pokazalo je da ova organizacija stoji daleko od one ranije čvrsto sagrađene strukture, koja je nekada bila spremna da bez većih objekcija prihvaća sve američke prijedloge.

Sastanci Savjeta Sjeveroatlantske organizacije postali su sada samo jedan forum okupljanja Zapadnih država na kome su one mogle iznositi svoje stavove o tekućim međunarodnim zbivanjima, ali za razliku od prijašnjih zasjedanja nije bilo više mogućnosti za stvarno formiranje zajedničkih jedinstvenih stavova o sinhronizaciji zapadne vojno-političke suradnje.

Do ozbiljnih neslaganja došlo je na nekoliko različitih područja suradnje i kolikogod su ona bila uslovljena u znatnoj mjeri i općim tokom međunarodnih političkih događaja sigurno je da je svaki od njih još više produbio ionako već uzdrmane temelje Zapadnog vojno-političkog saveza.

Kriza vojno-političke koncepcije

Vojno-politička doktrina Sjeveroatlantskog saveza dugi niz godina predstavljala je domenu prvenstveno američke vojne strategije, budući da su Sjedinjene Države uživale nepodijeljeno mjesto u posjedovanju nuklearne snage, pojavljujući se istovremeno kao najsnažnija zapadna zemlja i predvodnik NATO-a. Ostale države članice NATO-a na ovom polju ograničavale su se uglavnom na izvjesne korekcije američkih stavova, koji su inače činili osnov zajedničke strategije.

Međutim, već u trenutku kad je koncepcija »masovne odmazde«³⁾ bila zamijenjena novom američkom doktrinom »elastične reakcije« došlo je i do prvih ozbiljnijih suprotstavljanja. Napuštanje nekadašnje čvrsto prihvaćene doktrine »masovne odmazde« koja je bila ugrađena u vojnu strukturu djelovanja NATO-a, za slučaj eventualnog sukoba, značilo je ne samo izmjenu stavova na ovom osjetljivom polju već i lansiranje jedne potpuno nove teoretske vojne doktrine s dubokim političkim posljedicama. S druge strane Sjedinjene Države su uzimajući u obzir snažan raketno-nuklearni arsenal Sovjetskog Saveza našle za shodno da napuste svoju prijašnju vojnu doktrinu, koja i pored jasno isticane prijetnje o upotrebi nuklearnog oružja u svakom sukobu nije mogla da da realne rezultate na planu vanjskopoličkog djelovanja Sjedinjenih Država. Zbog oba ova razloga teorija »masovne odmazde« zamijenjena je doktrinom o takozvanoj »elastičnoj reakciji«, koja je u znatnoj mjeri ograničavala upotrebu nuklearnog oružja kao i mogućnost izbijanja globalnih sukoba.

2) O ciljevima i potrebama britanske politike istočno od Sueza vidi: Michael Howard, Britain's Strategic Problem East of Suez, »International Affairs«, April 1966, str. 179—184, kao i nekoliko drugih članaka iz istog tematskog broja.

3) Teorija masovne odmazde nastala je u vrijeme kad se na čelu američke diplomacije nalazio J. F. Dulles i trebala je da osim određene prijetnje postane i snažno političko sredstvo u jednoj specifičnoj međunarodnoj situaciji.

Vidi o tome: T. Wanamaker, »American Foreign Policy — How it is Made How it Works. The crucial Problems it faces in tomorrow's World, N. Y. 1964, str. 48—50.

Promjene u američkoj doktrini⁴⁾ imale su dalekosežne posljedice za daljnji razvoj atlantskog saveza. Napuštanje »masovne odmazde« bilo je najbolji znak izmijenjenog odnosa snaga i postizanja jedne nuklearne ravnoteže između SAD i Sovjetskog Saveza, ali je to sa svom oštrinom postavilo pred zemlje Zapadne Evrope pitanje njihove sudbine u eventualnom sukobu. Ističući mogućnost vođenja lokalnih ratova⁵⁾ SAD su saveznicima stavile do znanja da ne žele riskirati upotrebu nuklearnog strateškog oružja u svakom sukobu i da je njihov zadatak u novim uslovima da pojačaju svoje konvencionalno naoružanje i napuste ideju o stvaranju vlastitih nuklearnih snaga budući da bi širenjem nuklearnog oružja u Evropi moglo doći do neželjenih sukoba. Međutim unutar zapadnoevropskih država članica NATO-a nova američka koncepcija shvaćena je ubrzo kao pokušaj napuštanja saveznika i poznati francuski teoretičar vojne doktrine Pierre Gallois je napisao: »Pred licem protivnika, koji je naoružan nuklearnim oružjem masovnog razaranja, vojni savezi su postali sasvim nesigurni. Ako je čak malo vjerojatno da će vlada pokušavajući da zaštiti svoje vlastite interese početi na samouništenje, teško je uopće zamisliti da će ona prihvatiti sličan rizik zbog neke druge zemlje, makar je ta zemlja njen saveznik.«⁶⁾

Malo kasnije došlo je do niza kritičkih napisa⁷⁾ i žučnih napada na koncepciju elastične reakcije, kojoj su brojni teoretičari Zapadne Evrope stavili mnoge zamjerke. U prvom redu istaknuto je da bi prihvatanje ove koncepcije ostavilo Evropu nezaštićenu u jednom sukobu, jer bi snage zapadnoevropskih zemalja bile vrlo brzo poražene, a teritorij Zapadne Evrope potpuno uništen. Ocijenjeno je također da nova američka koncepcija pokazuje da SAD žele od Evrope napraviti svoj poligon i dozvoliti da Zapadna Evropa nestane u jednom sukobu ne upotrebljavajući svoje nuklearno oružje.

Pokušaj da se stvori jedan novi plan zajedničke obrane koji bi na neki način spojio oba zahtjeva: američku želju za neširenjem sukoba i zapadnoevropske zahtjeve za obaveznom upotrebom strateškog nuklearnog oružja u slučaju evropskog sukoba, predstavljao je plan MC-100,⁸⁾ koji međutim nije prihvaćen zbog protivljenja Francuske. Diskusije o zajedničkoj vojnoj strategiji su nastavljene, a u istom razdoblju došlo je do sve većeg približavanja Zapadne Njemačke i SAD, što je dovelo do novog postavljanja Zapadne Njemačke u okviru NATO-a.

Kritika nove američke nuklearne politike imala je svoje znatno dublje političke i privredne motive i već tada su se mogli nazrijeti osnovni pravci akcije. Realnije ocjenjujući situaciju u Evropi zemlje Zapadne Evrope, osim Savezne Republike Njemačke, došle su do zaključka da im ne prijeti opasnost od strane socijalističkih država i da je stoga vrijeme da se na neki način suzbije američki monopol u Zapadnoj Evropi. Osim toga postalo je jasno da u traženju novih atributa u stvaranju snažne sile i provođenju nezavisne politike, posjedovanje nuklearnog oružja može da ima velikog

4) Detaljan prikaz i uspješnu kritiku američke vojno političke doktrine dao je poljski vojni teoretičar Julian Lider; Julian Lider, *Doktrina Wojenna USA*, Warszawa, 1963.

5) Teorija ograničenih ratova odnosno lokalnih sukoba imala je za cilj da u novim uslovima ukaže na mogućnost rješavanja sukoba prvenstveno konvencionalnim snagama, a isto tako da stvori i izvjesnu podlogu za isticanje ideje o stvarnoj mogućnosti primjene nuklearnog oružja. Ograničeni domet je značio da u svakom takvom sukobu SAD ne vide potrebu izbijanja jednog svjetskog rata niti neposrednog uvlačenja SAD u taj rat. Detaljnije o tome: H. A. Kissinger, *The Necessity for choice: Prospects of American Foreign Policy*, New York 1962, str. 57-101.

6) *Monde diplomatique*, april 1963.

7) Neville Brown, *Deterrence and Defence in Central Europe*, The Royal United Service Institution Journal, novembar 1964; Helmut Roth, *Hintergründe der Diskussion über eine neue Strategie der NATO*, Wehrwissenschaftliche Rundschau, februar 1964; Philip Windsor, *Europa und die Strategische Abschreckung*, Neue Zürcher Zeitung, 23. 9. 1964.

8) Plan MC-100 predviđao je pomicanje operacija što dalje na istok i u prvoj fazi upotrebu isključivo konvencionalnog naoružanja. Ukoliko se ne bi postiglo diplomatsko rješenje sukoba trebalo bi doći do upotrebe taktičkog nuklearnog oružja, a ako ne postoje mogućnosti da se izbjegne proširenje konflikta dolazi na kraju do upotrebe strateškog nuklearnog oružja.

značaja i da istovremeno omogućiti znatno smanjenje izdataka za konvencionalno naoružavanje. I na kraju u određenoj situaciji vlastita samostalna obrana može da osigura najbolju i najefikasniju zaštitu.

Na takvoj osnovi došlo je do situacije u kojoj je svaka od snažnih evropskih zemalja članica postavila svoju vlastitu vojnu teoriju nadajući se da će pomoću nje ostvariti i političke ciljeve. U takvim novim uslovima zapadnonjemačka Vorwärtsstrategie dobila je mogućnost da se postavi kao jedna od ravnopravnih dotkrina i da se istovremeno nametne kao taktika o kojoj treba diskutirati. Osnovna karakteristika njemačke doktrine, koju bi Zapadna Njemačka željela vidjeti kao službenu doktrinu NATO-a, sastoji se u tome da se početak vojnih akcija pomakne što više na istok to jest da se postavi na istočnim granicama Zapadne Njemačke. U slučaju sukoba trebalo bi od samog početka odmah upotrijebiti snage NATO-a kao i taktičko nuklearno oružje.

Međutim, ova njemačka doktrina naišla je na otpor kod ostalih članica naročito onih najvećih — Sjedinjenih Američkih Država, Velike Britanije i Francuske, jer je svaka od ovih zemalja imala svoje razloge zbog kojih nije željela akceptirati njemačku varijantu, a još manje djelovati na osnovu nje. SAD su na primjer smatrale da u slučaju sukoba treba ostaviti mogućnost djelovanja konvencionalnim snagama, kako bi se dobilo na vremenu i moglo trezveno ocijeniti da li je neophodna upotreba nuklearnog oružja kao krajnjeg sredstva. Velika Britanija stoji na stanovištu da je izbijanje velikog sukoba, bar u Evropi, malo vjerovatno, a da bi konflikte manjeg obima bilo sasvim moguće rješavati bez upotrebe nuklearnog oružja. Međutim, u slučaju sukoba velikih razmjera predlaže se automatska upotreba strateškog nuklearnog oružja. Francuska pak u skladu sa svojim vanjsko-političkim kursom i naporima da izbori svoju punu suverenost stoji na stanovištu potrebe proporcionalnog zastrašivanja i teorije »trećeg partnera«.

Upravo oko shvaćanja nuklearnog zastrašivanja⁹⁾ protivnika razvile su se i daljnje diskusije unutar NATO-a, koje su ponovo ukazale na različite teoretske pristupe pojedinih država članica. Sjedinjene Države kao lider zapadnog svijeta, a samim tim i NATO-a stoje na stanovištu da je ravnoteža između dva svjetska pola u pogledu nuklearnog naoružanja jednaka situaciji u kojoj oba bloka mogu konstantno da se drže u stanju uzajamnog zastrašivanja, a NATO tretiraju kao savez zapadnih zemalja, koji po američkom mišljenju, treba da predstavlja dopunu njihovim snagama u slučaju rata. Međutim, paralelno s tim SAD nastoje svojim saveznicima u Evropi staviti do znanja, da se ne smije hazardirati nuklearnim oružjem, kako se ne bi lakomislno uvuklo Sjedinjene Države u svjetski nuklearni sukob. Čini se, da u velikoj mjeri čitava američka doktrina bazira na izvjesnim Kissingerovim postavkama,¹⁰⁾ naročito onima koje tvrde da rat može biti instrument politike. Rat istovremeno ne mora da bude nuklearni rat, ali ga se može voditi pod zaštitom snažnih nuklearnih snaga. To znači da zastrašivanje dobiva poseban značaj, bez obzira na samu namjeru da se prijetnja faktički i izvrši.

Francuska koncepcija, koju je naročito razradio de Gaulleov general Andre Beaufre,¹¹⁾ smatra da se ne može prijetiti nečim što je neizvodivo i zbog toga strateške nuklearne snage treba da budu u stanju da mogu uništiti velike urbane i industrijske centre protivnika.¹²⁾ Ova teorija tako

9) O nuklearnom zastrašivanju vidi Sprout and Sprout, *Foundations of International Politics*, New York 1963, str. 270—277; H. A. Kissinger, *The Necessity for choice* op. cit. str. 10—58.

10) Njemački emigrant Henry A. Kissinger usko je povezan s nastankom vojno političkih koncepcija koje su nakon II svjetskog rata stvorene u SAD. U jednom od svojih posljednjih djela Kissinger analizira veoma detaljno uslove djelovanja NATO-a i predlaže koncepcije koje bi ova organizacija trebala da prihvati.

Henry A. Kissinger, *The Troubled Partnership*, New York 1965.

11) General Andre Beaufre direktor francuskog centra za strateška istraživanja, unio je u francusku vojnu teoriju nekoliko potpuno novih doktrinarnih postavki, koje u prvom redu imaju za zadatak da posluže realizaciji globalnih planova francuske politike.

12) Ova ideja nastala je kao odgovor na McNamarinu koncepciju o mogućnosti automatskog uništavanja protivničkog arsenala oružja (counterforce strategy) bez da se započinje

zvanog proporcionalnog zastrašivanja u stvari se otvoreno zalaže za posjedovanje nuklearnog oružja i od strane manjih zemalja, jer ukoliko je takva mala zemlja u stanju da uništi nekoliko velikih centara na protivničkoj teritoriji, to će protivnik prethodno detaljno analizirati da li mu se uopće isplati započeti napad. Veličina izabranih ciljeva mora da ima onu istu proporcionalnu vrijednost,¹³⁾ koju u očima protivnika ima ta zemlja, kako bi mu se i na taj način stavilo do znanja da će rezultati uništavanja u nuklearnom sukobu biti uglavnom isti.

Teorija trećeg partnera¹⁴⁾ koja je originalno djelo Andre Beaufrea i isto kao i prva koncepcija nastoji osigurati realizaciju određenih francuskih političkih stavova, tvrdi, da je u današnje vrijeme izvjesne nuklearne stabilnosti između dvije super-sile potrebno unijeti izvjesnu promjenu ravnoteže, kako bi se stvorila i veća mogućnost da neće doći do stvarne primjene nuklearnog oružja. Ostali nuklearni partneri, za koje Beaufre dopušta da ih bude znatno više, stvorit će multilateralni sistem nuklearnog zastrašivanja, tako da će rizik napada postati veoma velik, jer bi taj nuklearni savez država bio u stanju da onoga tko se izdvoji i pokuša samostalno početi akciju u potpunosti uništi. Razvijajući ovu tezu Beaufre je otišao čak tako daleko, da je predvidio i mogućnost formiranja jednog posebnog organiziranog oblika koordinacije akcije nuklearnih snaga, koji bi poput nekog povlaštenog vijeća¹⁵⁾ trebalo da rješava sva pitanja u vezi upotrebe nuklearnog oružja.

Veoma se teško složiti s ovakvom koncepcijom zastrašivanja, a još manje je moguće vidjeti u proširenju zemalja koje posjeduju nuklearno oružje garanciju održanja mira i sigurnosti u svijetu. Međutim, čitavu francusku doktrinu treba u prvom redu shvatiti u kontekstu napora da se od Francuske stvori velika svjetska sila i da se u tom cilju prekine američka dominacija i spriječi jačanje njemačkog militarizma.

Zapadnonjemačka koncepcija¹⁶⁾ nuklearnog zastrašivanja ima izvjesne sličnosti s francuskom tezom, ali se u biti zasniva na vlastitim osnovama, naročito vidljivim u isticanju potrebe postojanja nuklearnih snaga Sjeveroatlantske organizacije i zahtijeva da se unaprijed ne određuju nikakva pravila za primjenu nuklearnog oružja. Multilateralne nuklearne snage trebalo bi da u ovoj koncepciji imaju ulogu trećeg partnera i njihovim uvođenjem znatno bi ojačala čitava koncepcija obrane zapadnog svijeta. Protivnika bi trebalo držati u neprekidnoj neizvjesnosti tako da ne bi bio u stanju da predvidi mjesto niti snagu kojom će mu biti nanesen eventualni udarac, što bi po njemačkim shvaćanjima, moralo da kod njega izazove osjećaje velike nesigurnosti. Čitava njemačka doktrina je izvanredno opasna i s njom se želi postići zaobilaznim putem ono što Zapadna Njemačka još uvijek ne može da ostvari — to jest naoružavanje Bundeswehra nuklearnim oružjem. Poznavajući njemačke stavove u pogledu ujedinjenja Njemačke, kao i pitanja priznanja istočnih granica, sasvim je jasno, da bi već samo eliminiranje pravila za primjenu zajedničkih nuklearnih snaga moglo da ima nezamislive posljedice za održanje mira u Evropi i u svijetu. Istina, njemačka teorija zasada ne govori ništa o stvarnoj primjeni nuklearnog

svjetski sukob. Francuska, ili bolje rečeno Beaufreova teza, kaže da umjesto američke counterforce strategije treba primijeniti countercity strategiju budući da je to jedina realna mogućnost nanošenja udarca protivniku.

13) Teoriju proporcionalnog zastrašivanja prvi je postavio general Pierre Gallois, dok je Beaufre u skladu s jačanjem vanjsko-političke linije predsjednika de Gaullea šire razradio ovu koncepciju.

14) Andre Beaufre, *Dissuasion et stratégie*, Paris 1964, str. 85—116.

15) Andre Beaufre, *Le problème du partage de responsabilité nucléaires*, *Stratégie*, septembar 1965.

16) Čitava njemačka koncepcija u znatnoj mjeri stoji pod uplivom teoretskih radova njemačkog teoretičara i profesora minhenske škole političkih nauka Alfonsa Dalme, koji se u potpunosti zalaže za jačanje snaga Bundeswehra. Postavljajući alternativu: ili višestranu nuklearne snage u okviru NATO ili samostalno stvaranje nacionalnih snaga Zapadne Njemačke. Dolma u svojim radovima istovremeno priprema teren za nuklearizaciju Zapadne Njemačke.

Alfons Dalma, *Rüstungskontrolle und deutsche Sicherheit*, *Wehrkunde* 1965, nr 8, str. 402—403.

oružja, ali i samo teoretsko zastrašivanje, kao i mogućnost formiranja višestranih nuklearnih snaga uz učešće Njemačke predstavlja veoma opasnu mogućnost daljnjeg razvoja NATO-a.

Razvijanje vlastitih vojno-političkih doktrina u jednom specifičnom razdoblju postalo je u NATO-u ne više samo izraz teoretskog raspravljanja o zajedničkoj akciji, već u prvom redu značajan indikator vlastitih nacionalnih interesa i pozicija s kojih se gleda na suradnju u okviru ovog organizma. Zbog toga sve ove doktrine nisu stajale van okvira državnog djelovanja i iza svake od njih bili su angažirani značajni interesi pojedine zemlje. Vojne doktrine su zapravo na neki način prethodile praktičnim potezima i zahvaljujući njihovom lansiranju daljnji politički potezi mogli su se predviđjeti mnogo ranije nego što su bili poduzeti.

Višestranne nuklearne snage i pitanje integracije

U fazi postojanja različitih vojnopolitičkih koncepcija, koje su imale za cilj da stvore bazu za različite vanjskopolitičke poteze postavilo se s naročitim oštrinom i pitanje raspolaganja nuklearnim oružjem u okviru Saveza. I ovoga puta različiti motivi rukovodili su pojedine zemlje prilikom stvaranja projekata o formiranju zajedničkih nuklearnih snaga. Sjedinjene Države su nastojale da oko ovog programa zajedničke akcije okupe svoje zapadne saveznike; Zapadna Njemačka je vidjela idealnu priliku za dobijanje nuklearnog oružja; a Francuska je u skladu s koncepcijama de Gaulleove doktrine bila odlučno protiv stvaranja centraliziranih nuklearnih snaga.

Strateško nuklearno oružje i njegovo posjedovanje postalo je tako u zapadnom bloku ne potreba da se snagom zaustavi ili spriječi protivnika, jer takve opasnosti realno gledano danas nema, nego je to u prvom redu bio izraz želje da se to sredstvo iskoristi kao snažan instrument političke borbe za mjesto u zapadnom savezu i realizaciju uloge i ranga velike sile.

Projekt¹⁷⁾ o stvaranju nuklearnih višestranih snaga trebao je da, po američkom mišljenju, na neki način izgladi unutrašnje suprotnosti u okviru NATO-a i da stvori osnove za djelomične korekture atlantske koncepcije. Naime, u novim međunarodnim odnosima NATO je počeo sve više da gubi na svom značaju, a osim toga i sama njegova struktura, koja je počivala na centraliziranom sistemu vojne snage predvođene SAD, našla se u suprotnosti s nacionalnim kretanjima. Upravo da bi se spriječilo raslojavanje unutar NATO-ovskih redova i pokušalo izbjeći onaj stalno prisutni osjećaj da NATO, kao tijelo za održanje u prvom redu evropske sigurnosti, stoji pod dominacijom vanevropske snage, izrađen je od strane SAD prijedlog o mogućnostima zajedničkog djelovanja u okviru višestranih nuklearnih snaga.

U uslovima kad je postalo sasvim evidentno da zapadnoevropske države nisu zadovoljne¹⁸⁾ politikom SAD u okviru organizacije i da ne vjeruju u identifikaciju američkih i evropskih interesa, smatralo se da će zajedničke nuklearne snage biti atraktivan projekt za države članice, koji će im u izvjesnoj mjeri pružiti osjećaj vlastitog posjedovanja nuklearnog oružja. Osim ovih čisto internih razloga, zbijanja snaga država članica, projekt je imao i određenu vojno-stratešku pozadinu, budući da se smatralo da bi u slučaju nuklearnog sukoba jedan dio sovjetskog raketnog potencijala mo-

17) 1960. godine državni sekretar Herter i komandant NATO-ovih snaga u Evropi general Norstad predložili su da se NATO kao organizacija pretvori u četvrtog posjednika nuklearnog oružja. Tom cilju trebala je doprinijeti prodaja 5 atomskih podmornica s nuklearnim bojnim glavama evropskim saveznicima.

18) Naročito je otvoren bio general de Gaulle koji je stao na stanovište da nuklearni savezi nemaju više nikakve vrijednosti i da se ne može očekivati da bi se SAD izložile uništenju u namjeri da pomognu svoje saveznike. »U takvom slučaju, — istakao je francuski predsjednik, — niko na svijetu, a osobito u Americi ne može reći gdje, kada i u kakvom stepenu će biti primijenjeno američko nuklearno oružje«.

Le Monde, 16. I 1963.

rao biti upotrebljen na pronalaženje podmornica NATO-a po raznim morima.¹⁹⁾

Citavoj akciji oko stvaranja nuklearnih višestranih snaga posvetilo se mnogo pažnje²⁰⁾ i nastojalo se stvoriti utisak da se NATO kreće prema jednoj novoj fazi svog razvoja. Prema američkim ocjenama ova varijanta integriranja nuklearnog oružja trebala je da:

- stvori utisak kod zapadnoevropskih zemalja o prestanku američke hegemonije u NATO-u, budući da bi se najvažnije sredstvo — nuklearno oružje našlo u jednom zajedničkom tijelu;
- Zapadnoj Njemačkoj bi se omogućilo da posredno dođe do nuklearnog oružja i da postane snažan partner i zagovornik američkih ideja u okviru Sjeveroatlantske organizacije;
- sve nuklearne snage, dakle i one zapadnoevropskih zemalja, našle bi se na okupu i što je naročito važno pod jedinstvenom američkom komandom.

Učešće američkih saveznika u djelovanju višestranih nuklearnih snaga trebalo je da se svode na participiranje²¹⁾ u djelomičnom raspolaganju ovim snagama kao i zajedničkoj razradi strateških planova. Međutim, proces donošenja definitivne odluke i dalje je treba ostati čvrsto u američkim rukama.

U Zapadnoj Evropi projekt je primljen s različitim osjećajima. Želja za učvršćenjem partnerstva u NATO-u ipak nije bila veća od problema nacionalne sigurnosti i komplikacija, koje bi za neke zemlje moglo izazvati učešće u višestranim snagama, tako da je ovaj prijedlog zapravo sasvim jasno podvojio zapadne saveznike. Na jednoj strani našli su se Zapadna Njemačka i Velika Britanija, koje su s izvjesnim, ali različitim modifikacijama, prihvatile američki projekt. Zapadna Njemačka je u njemu vidjela najbolju priliku da se konačno domogne nuklearnog oružja i znatno ojača svoje pozicije u NATO-u, dok je stav Velike Britanije bio znatno složeniji. Kao nekadašnji veliki saveznik Sjedinjenih Država u Evropi i vlasnik vlastitog nuklearnog oružja Velika Britanija je nastojala da koncepciju o zajedničkim snagama iskoristi i za jačanje svoje uloge u Zapadnoj Evropi i da u isto vrijeme zadrži punu kontrolu nad svojim nacionalnim nuklearnim snagama. U tom cilju izrađen je novi britanski projekt,²²⁾ koji je predviđao da se nuklearne višestranne snage ne ograniče samo na podmornice naoružane raketama Polaris, već da se stvori integrirano jezgro NATO-ovskih snaga, koje će obuhvatiti i dio nacionalnih zračnih snaga. U stvari to je značilo da Velika Britanija podupire ideju o integriranju snaga, ali da je istovremeno odlučno protiv centraliziranog odlučivanja.

S druge strane Francuska je bila od prvog trenutka protiv ideje o formiranju višestranih nuklearnih snaga videći u njima daljnju opasnost američke dominacije u Evropi kao i otvorenu zapreku za realizaciju vlastitih koncepcija o nuklearnom naoružavanju Francuske. Ukazujući na suprotnosti koje postoje u evropskim i američkim koncepcijama obrane Fran-

19) To naročito podvlači sovjetski autor B. Haloša.

Vidi B. Haloša, NATO: Krizis uglubljaetsa, ugroza ostaetsja, »Mirovaja ekonomika i međunarodne otnošenijsa«, nr. 10, 1966, str. 7.

20) Atmosferu koja je pratila ideju o stvaranju nuklearnih višestranih snaga dobro ilustrira Kissinger,

Henry A. Kissinger, *The Troubled Partnership*, New York 1965, str. 133.

21) Predviđalo se da višestranne nuklearne snage NATO-a budu sastavljene od 25 podmornica naoružanih s 8 raketa tipa Polaris, dok bi posada i komandni sastav bio formiran od vojnih predstavnika nekoliko država. Flota je trebala da bude u zajedničkom vlasništvu SAD i onih zapadnoevropskih država, koje bi izjavile i pokazale spremnost da financijski participiraju u ovom zajedničkom projektu.

22) »Atlantske nuklearne snage« trebale su da zamijene projekt o višestranim nuklearnim snagama i da okupe podmornice naoružane raketama i englesku bombardersku avijaciju. Obje ove vrste oružja nalazile bi se pod nacionalnom komandom. Mješovite nuklearne snage bile bi sastavljene od kontingenata nuklearnih i nenuklearnih država NATO-a uključujući i Zapadnu Njemačku.

cuska je uporno nastojala dokazati da formiranje višestranih nuklearnih snaga pod američkom komandom ne znači korak dalje u ujedinjavanju atlantskih snaga niti u većoj garanciji sigurnosti, te da jedino nacionalne nuklearne snage zapadnoevropskih zemalja mogu da osiguraju mogućnost suverenog i ravnopravnog djelovanja u međunarodnim odnosima.

Plašeci se posljedica koje bi njihovo učešće u nuklearnim snagama moglo da izazove zemlje Skandinavije:²³⁾ Danska i Norveška odbile su da učestvuju u pregovorima, a isto su učinile Kanada i Turska. Osim toga i dio zemalja koje su pristale da razmotre američki prijedlog zadržao je pravo da ostane slobodan od obaveza.

Zbog oštrih suprotnosti u redovima NATO-a, osude javnog mnjenja koje se posebno suprotstavilo mogućnostima nuklearnog naoružavanja Bundeswehra, kao i energičnih protesta socijalističkih država, projekt o stvaranju višestranih nuklearnih snaga je zamijenjen jednom novom varijantom, koja istina nema više kao osnovni motiv nuklearnu integraciju, ali ipak predstavlja jezgro iz kojeg može do nje doći. Novi prijedlog iznesen na zasjedanju Savjeta NATO-a u Parizu 1. VI 1965. predvidio je formiranje, umjesto integralnih nuklearnih snaga, specijalnog nuklearnog komiteta. Ovaj takozvani McNamarin komitet sastojao bi se od četiri do pet ministara obrane država članica, a imao bi osnovni zadatak u poboljšanju sistema konzultacija i planiranja nuklearnih snaga.

Ta nova varijanta trebalo je da demonstrira jedinstvo Zapada nakon neuspjeha koncepcije o stvaranju višestranih nuklearnih snaga i da na neki način posebno istakne pozicije najvećih država članica. Računalo se naime da će se u Komitetu u prvom redu naći zastupljene najsnažnije države: SAD, Velika Britanija, Zapadna Njemačka i Francuska, što bi na neki način omogućilo formiranje kluba vodećih država, koje bi mogle da izražavaju svoje mišljenje o najvažnijem pitanju — upotrebi strateškog nuklearnog oružja. Uz odobravanje Velike Britanije i Zapadne Njemačke, SAD su smatrale da će u ovo novostvoreno tijelo uspjeti privući i Francusku.

Međutim, reakcija s francuske strane bila je u skladu s principima njene nove vanjske politike i već početkom jula Francuska je informirala Savjet NATO-a o tome da nije zainteresirana za učešće u Nuklearnom komitetu. Na slijedećem zasjedanju Savjeta Francuska je oštro istupila protiv²⁴⁾ ovog tijela u kome je vidjela skrivenu mogućnost formiranja višestranih nuklearnih snaga, što bi u velikoj mjeri moglo omesti francuske nacionalne planove, i uspjela je da zajedno s nekoliko ostalih država dovede do proglašavanja Nuklearnog komiteta specijalnim i savjetodavnim organom privremenog karaktera.

To je bio daljnji dokaz da Sjeveroatlantska organizacija nije u stanju da stvaranjem višestranih nuklearnih snaga posredno niti neposredno privuče Francusku i da upravo zbog francuskog protivljenja nije u mogućnosti da naoruža Bundeswehr nuklearnim oružjem. Neuspjeh oko stvaranja zajedničkih nuklearnih snaga u okviru NATO-a predstavljao je značajan, ali ne i usamljeni dokaz doktrine i političke krize.

Elementi atlantske krize reflektirali su se i dalje, Savjet NATO-a pretao je da bude koordinator zajedničke političke strategije zapadnih država članica, a još manje je mogao da u suvremenim uslovima utječe na realizaciju integracionih planova. I na ovom području, zapravo osnovnoj djelatnosti NATO-a u miru koja je trebala doprinositi neprekidnom učvršćavanju uzajamnih veza država članica jasno su se zacrtala dva sasvim različita pravca. Oni su imali svoje različite protagoniste i pošli su od sasvim suprotnih ocijena međunarodne situacije.

23) Danski ministar vanjskih poslova Per Hakerup podvukao je da nordijske zemlje članice NATO-a smatraju da NATO-ova obrana u Evropi treba da bude zasnovana na nuklearnom oružju, ali da niti Danska niti Norveška ne žele vidjeti na svom teritoriju bilokakve vrste nuklearnog naoružanja.

Per Hakerup, *Nordic Cooperation and the World Around Us*, Nordic Cooperation, Stockholm 1965, str. 34.

24) Francuska je otvoreno bojkotirala rad sastanka ministara obrane NATO-a u novembru 1965 na kome je trebalo donijeti odluku o formiranju ovog tijela, a isto su učinile i Norveška, Luksemburg, Portugal i Island.

Francuska kao nosilac nove evropske i samostalne nacionalne politike, ispunjena željom za suverenim djelovanjem na polju međunarodnih odnosa smatra sjeveroatlantsku vojnu strukturu zastarjelom i neodrživom u suvremenim uslovima. Po francuskom shvaćanju trebalo bi stupiti na put koordinirane političke strategije i održanja vojnih veza, ali u skladu s osnovnim tezama predsjednika de Gaullea o poštivanju suvereniteta svake zemlje, moralo bi se sasvim napustiti pokušaje integriranja oružanih snaga. Francuska formula atlantske suradnje svodi se uglavnom na: potrebu koordinacije svjetske politike država članica, pretvaranje NATO-a u saveznički sistem višestranih ugovora u kojem će se napustiti vojna integracija i jedino zadržati zajedničke savezničke snage na teritoriju Zapadne Njemačke; zahtjev da jedino Francuska na kontinentu Evrope posjeduje nuklearno oružje, i formiranje posebnih organa koordinacije vojne strategije u slučaju potrebe.

Analiza ovih osnovnih zahtjeva de Gaulleovog programa kao i povlačenje Francuske iz vojnog dijela Sjeveroatlantskog saveza jasno ukazuju na želju Francuske da se sasvim oslobodi američkog uticaja u donošenju vanjskopolitičkih odluka, da stvori od Francuske snažnu nuklearnu silu i predvođnika Zapadne Evrope, te da istovremeno onemogući jačanje Zapadne Njemačke na vojnom planu.

Druga sasvim suprotna koncepcija atlantske suradnje potječe iz Bonna, koji je inače pomoću svog članstva u NATO-u postigao dosada veoma mnogo. Uz obilnu američku pomoć izvršeno je naoružavanje Bundeswehra i školovanje njegovih kadrova, a njemački oficiri ušli su u štabove atlantske organizacije. Zbog toga ova organizacija predstavlja za Zapadnu Njemačku optimalno sredstvo da se postigne još više, te je upravo u tom cilju potrebno spriječiti i zaustaviti sve tendencije koje vode raslojavanju ili kidanju veza unutar Sjeveroatlantske organizacije. Osnovne njemačke postavke o ulozi NATO-a u zapadnom svijetu sastoje se od: zahtjeva za jačanjem političkih kompetencija, provođenju integracije strateških nuklearnih snaga, integracije svih oružanih snaga u Zapadnoj Evropi uključujući i nuklearno naoružanje, povećanju uloge Bundeswehra i njegovih kadrova u NATO-u i stvaranju jednog centralnog štaba NATO-a.

Realizacija ovih postavki, dakle političko i vojno integriranje²⁵⁾ atlantskih snaga, dalo bi mogućnost znatno većeg i svakako opasnijeg djelovanja Zapadne Njemačke. Napuštanjem vojne strukture ove organizacije od strane Francuske²⁶⁾ prave se već sada napori da se mjesto Francuske u nekadašnjem vojnom sistemu NATO-a dodijeli Zapadnoj Njemačkoj, a s tim u vezi nastaju i novi njemački prijedlozi o potrebi efikasnije organizacije ovog tijela.

Evropska politika Charlesa de Gaullea i NATO

Povlačenje francuskih vojnih kontingenata iz sastava NATO-ovih snaga označilo je posljednje poglavlje krize, koju već nekoliko godina proživljava ne samo NATO već i čitava atlantska suradnja. Međutim, sasvim je sigurno da ovaj događaj predstavlja tek jedan od elemenata neslaganja i izrazitih napora da se tokovi koordiniranog nastupa zapadnih zemalja postave na nove osnove. Francuska je u svakom slučaju u svom traženju kao i u svojim postupcima bila najdosljednija i paralelno s razvijanjem svoje koncepcije o njenoj ulozi u svijetu morala je sve više da se udaljuje od NA-

25) Naročito su primjetni napori da se integracija zapadnih zemalja u okviru NATO-a poveže što čvršće s paralelnim stvaranjem osovine Washington—Bonn, koja bi prema nekim mišljenjima mogla najviše učiniti za jednu opću zapadnu integraciju.

Alfons Dalma, *Das Werk und das Erbe Konrad Adenauers*, Wehrkunde, nr. 10—11, 1963, str. 576.

26) O razvoju internih odnosa u NATO-u nakon napuštanja saveza od strane Francuske vidi članak:

Ju. Rubinskij, *Francija i NATO*, »Mirovaja ekonomika i međunarodnye otnošenija«, nr. 12, 1966, str. 35—37.

TO-ovske linije. Naravno da je ovakav kurs Francuske bilo moguće poduzeti u jednoj potpuno novoj atmosferi međunarodnih političkih kretanja, kad je započeo proces popuštanja međunarodne zategnutosti na jednom širem planu i kad su se zahvaljujući tome u velikoj mjeri otvorile sasvim nove mogućnosti za francusku akciju. Istovremeno u čitavoj ovoj djelatnosti Francuske ima veliku zaslugu i predsjednik Charles de Gaulle koji je Petoj Republici dao sasvim nova obilježja na unutrašnjem i vanjskom planu.

Došavši na vlast u jednoj za Francusku vrlo teškoj ekonomskoj i političkoj situaciji, de Gaulle je poduzeo napore za stabilizacijom na svim poljima života. Rješavajući pitanja od nacionalnog interesa (prekid rata u Alžiru, stabilizacija franka, razvoj privrede, jačanje EEZ-a) de Gaulle se nužno morao osvrnuti i na suradnju u okviru Zapadnog vojnog saveza kao i na američku djelatnost u Evropi. Premda su u to vrijeme pozicije Francuske na vojnom, političkom i ekonomskom planu bile veoma slabe de Gaulle se založio za reorganizaciju NATO-a. Videći u NATO-u prvenstveno mogućnost za provođenje američke dominacije nad Zapadom de Gaulle se u svojoj poslanici²⁷⁾ predsjedniku Eisenhoweru i premijeru McMillanu izjasnio za stvaranje novih osnova atlantske suradnje, predlažući formiranje jednog posebnog tijela u kome bi se našle tri najveće zapadne države da na ravnopravnim osnovama rješavaju sva pitanja od značaja za razvoj i funkcioniranje saveza. Ovaj atlantski direktorij nije međutim prihvaćen od ostale dvije sile, koje su smatrale da de Gaulleova Francuska ne predstavlja snagu s kojom bi trebalo dijeliti komandovanje unutar organizacije.

Od tog trenutka nailazeći sve češće na zapreke koje je ostvarenju de Gaulleovih koncepcija predstavljalo američko prisustvo u Evropi i posebno američka vodeća uloga u integriranom dijelu vojnog saveza de Gaulle je započeo sa striktnom realizacijom svoje vlastite doktrine. Neprekidnu vojno-političku utakmicu između dvije svjetske super-sile francuski predsjednik svjestan demografskih, privrednih i vojnih kapaciteta Francuske pažljivo je pratio s namjerom da iskoristi sve prednosti i mogućnosti ove stalne američko-sovjetske konfrontacije, i da na toj bazi izbori za svoju zemlju potpunu nezavisnost. Vraćanje suvereniteta i potpune nezavisnosti, koji su po de Gaullevom mišljenju bili u prošlosti znatno podređeni različitim ugovorima prvenstveno u okviru NATO-a,²⁸⁾ moglo je jedino da vrati Francuskoj njeno historijsko mjesto, velike sile u međunarodnim odnosima.

Jer, prema de Gaulleovoj doktrini historija i geografija odredile su mjesto²⁹⁾ svake zemlje u međunarodnim odnosima, tako da se one po tom kriteriju mogu podijeliti na dvije osnovne kategorije. U prvoj se nalaze zemlje koje imaju zadatke i ciljeve apsolutno svjetskog karaktera i one treba da budu prisutne u svim formama međunarodne politike. Drugu kategoriju čine zemlje zainteresirane isključivo za regionalnu djelatnost i užu međunarodnu suradnju.

Na osnovu ovih stavova stvoreno je i posebno teoretsko obrazloženje potrebe jačanja francuske vojne sile,³⁰⁾ budući da samo one države, koje raspolažu efikasnom vojnom snagom, to jest danas nuklearnim oružjem mogu u suvremenim uslovima da se nalaze u prvoj kategoriji u koju je de Gaulle bez kolebanja stavio Francusku.

27) Le Monde, 29. 10. 1958.

28) Infrastrukturu NATO-a stvorenu na osnovu posebnih ugovora koja se nalazi na teritoriji Francuske sačinjavaju: 46 aerodroma koje koriste SAD, Kanada, Francuska i Italija, 9 pomorskih vojnih baza, 17 magazina za gorivo i maziva, 2 hiljade kilometara naftovoda, 3 podzemna vojna štaba, 100 magazina za različitu opremu, aparaturu i mehanizaciju, 14 aeronavigacionih stanica itd.

B. Haloša, NATO krizis uglubljaetsa... op. cit. str. 11.

29) Andre Fontaine, What is French Policy, Foreign Affairs, October, 1966, str. 68.

30) Za stvaranje francuske nuklearne snage bio je predviđen rok od 10—12 godina. Detaljnije o ovom vidi:

Robert J. Lieber, The French Nuclear Force, A strategic and Political Evaluation, International Affairs, July, 1966, str. 421—431.

Cjelokupna francuska politika i naponi za jačanjem vlastitog nuklearnog arsenala bili su usmjereni na potrebu prisustva Francuske svugdje gdje se radi o rješavanju i postavljanju pitanja od šireg interesa. U tom sklopu djelovanja shvatljivi su i naponi Francuske za neprekidnim jačanjem uloge i kompetencija Vijeća sigurnosti UN u kome bi Francuska imala neposrednu mogućnost i za formalnu afirmaciju kao jedna od pet svjetskih sila i jedna od pet posjednica nuklearnog oružja. Priznanje nove svjetske sile NR Kine kao i akcija za razvijanjem ili bar u velikoj mjeri otupljivanjem oštrice vojno-političkih blokova u Evropi može se također ocijeniti kao posljedica de Gaulleove teorije o svjetskoj misiji Francuske.

Francuski predsjednik je vrlo brzo shvatio da postojanje blokova i zbijenost evropskih država u vojno-političkim sistemima, koji imaju ideološke, vojne i ekonomske osnove može u velikoj mjeri onemogućiti ekspanziju francuskih vanjskopolitičkih akcija i dovesti do neuspjeha zacrtanih teza o vlastitoj ulozi velike sile u suvremenom svijetu. Posebno oštro postavilo se pitanje djelovanja NATO-a i njegovih stvarnih mogućnosti koje u znatnoj mjeri umanjuju i krše francuski nacionalni suverenitet. Analizirajući odnose unutar NATO-a u posljednjih nekoliko godina kao i razvoj novih koncepcija de Gaulle je stao na stanovište da se čitava atlantska suradnja u vojnom savezu zasniva na sistemu vojne snage³¹⁾ Sjedinjenih Država, koje zahvaljujući tome kao vanevropska zemlja odlučuju o svim najvažnijim pitanjima zapadnoevropske sigurnosti. Budući da su interesi SAD i Zapadne Evrope, razvojem sovjetskog nuklearnog oružja kao i zbog ekonomskog i geografskog položaja postali sasvim različiti, danas je nemoguće očekivati da vojna snaga SAD može predstavljati garanciju sigurnosti Zapadne Evrope.

Iz toga se dalje izvodi i osnovni zaključak da jedino posjedovanje vlastitog nuklearnog oružja u okviru nacionalnih nuklearnih snaga može da stvori osnove za provođenje jednog samostalnog vanjskopolitičkog kursa i obrane nacionalne sigurnosti. Jačajući svoje nuklearne snage i suprotstavivši se pokušajima integriranja nuklearnih snaga na nivou NATO-a, de Gaulle je i praktičnim djelovanjem započeo jedan nov tok vanjske politike.

Razvoj međunarodnih događaja dao je Francuskoj također potpuno nove mogućnosti za djelovanje u svjetskim razmjerima. Uz konstantno povećanje ekonomskog i vojnog potencijala Pete Republike događaji na međunarodnoj sceni omogućili su francuskoj diplomaciji da dobije znatno šire šanse za realizaciju ove nove politike.

Od 1964. godine slika međunarodnih zbivanja se znatno izmijenila. Počeci sporazumijevanja dvije super-sile koji su doprinijeli ublažavanju međunarodne napetosti, zbog rata u Vijetnamu su otežani, zapadnonjemačka politika nije se priklonila de Gaulleovim koncepcijama o stvaranju samostalne Evrope, što je Francuskoj pokazalo da treba tražiti nove partnere u svojoj vanjskopolitičkoj akciji i odlučiti se za sasvim novo postavljanje u NATO-u.

Nazivajući integraciju u NATO-u predajom Francuske u ruke stranaca de Gaulle je požurio da poduzme konkretne mjere kako bi se postojeće veze između Francuske i NATO-a presjekle. Slijedila je zabrana stacioniranja američkog nuklearnog oružja na teritoriju Francuske, povlačenje francuske sredozemne i atlantske flote kao i taktičke avijacije iz sastava združenih snaga NATO-a, a 1965. je objavljeno da Francuska neće sudjelovati u manevrima atlantskih vojnih jedinica.

Postojale su dvije alternative za novo postavljanje Francuske u Sjeveroatlantskoj organizaciji: ili revizija ugovora, koja bi prihvatila francuske koncepcije ili potpuno povlačenje francuskih vojnih efektivna iz NATO-a. Dosljedno svojoj doktrini o ulozi Sjedinjenih Američkih Država u Evropi i općoj američkoj hegemoniji u NATO-u de Gaulle nije bio zainteresiran

31) Ovaj vojni sistem naročito je vidljiv ukoliko se u obzir uzmu podaci o snazi američkih vojnih efektivna, koje imaju oko 400 hiljada vojnika u Zapadnoj Evropi naoružanih između ostalog i s oko 5 hiljada nuklearnih bojnih glava, i nuklearnim podmornicama.

B. Haloša, NATO krizis uglubljajetsa... op. cit. str. 14.

za formalno pravno rješavanje u vidu revizije ugovora,³²⁾ jer je smatrao da time Francuska ne bi mnogo izmjenila svoj položaj. Odnosi u organizaciji kao i specifična uloga SAD čine jedan splet odnosa, koji su u prvom redu političkog karaktera, te stoga njihovo pravno modificiranje ne bi moglo izmjeniti suštinu problema.

Tako je već de Gaulleova konferencija za štampu održana 21. II 1966. stavila jasno do znanja Sjedinjenim Državama i ostalim saveznicima da je Francuska riješena napustiti vojni savez, i da se ne može ništa učiniti kako bi se ona vratila na svoje nekadašnje pozicije. Malo kasnije u memorandumu³³⁾ francuske vlade upućenom državama članicama NATO-a dan je i formalni oblik francuskim namjerama. Nekadašnja najvažnija kontinentalna saveznica SAD u Evropi nije zatražila reviziju ugovora, niti je napustila Atlantski savez kao cjelinu, već je, na de Gaulleu svojstven način, prekinula vezu na onom punktu koji je smatrala za nju najneprihvatljivijim. Francuska na taj način nije odustala od suradnje sa svojim zapadnim saveznicima, ali je odlučno odbila da sudjeluje u bilo kakvim aranžmanima vojnog karaktera,³⁴⁾ koji vrijeđaju njen suverenitet.

Razvijajući kontakte sa socijalističkim državama a naročito sa SSSR-om i napustivši istovremeno NATO, de Gaulle je udario ne samo nov pravac u vanjskoj politici Francuske, već je otvorio i jedan daleko širi proces međusobnog sporazumijevanja zemalja s različitim društveno-političkim uređenjima. U isto vrijeme ovaj novi prvenstveno evropski trend francuske vanjske politike dao je nove mogućnosti za evropeizaciju Evrope u kojoj bi Francuska trebala da dobije zapaženo mjesto. De Gaulle smatra da je u suvremenim izmijenjenim uslovima suradnja evropskih zemalja s različitim sistemima realnost, koja sve više smanjuje podvojenost između oba krajnja evropska pola. I ona osnovna zapreka evropskoj suradnji — problem Njemačke — može se rješavati upravo u takvim relacijama, pa je put sporazumijevanja između evropskih blokova jedini mogući izlaz iz sadašnje faze evropske podijeljenosti.

Takva ocjena evropske situacije navela je de Gaullea da popuštanje zategnutosti u Evropi postavi u centar aktivnosti francuske vanjske politike i da tako inauguriira konkretnim radom jedan novi tok slobodnije i nezavisnije nacionalne politike, ne obazirući se na kritike i brojne primjedbe svojih zapadnih saveznika, a naročito Sjedinjenih Američkih Država.

U pokušajima da se ocijeni stav de Gaullea prema Sjedinjenim Američkim Državama često se puta ističu različiti momenti, koji su sasvim kontradiktorni ili u najvećem broju slučajeva odgovaraju trenutnoj političkoj konjunkturi. Većina ovih analiza u krivom svjetlu postavlja lik francuskog predsjednika kao idejnog tvorca i aktivnog učesnika francuskog vanjskopolitičkog kursa. U osnovama de Gaulleovih stavova prema Sjedinjenim Američkim Državama ne leži nikakva amerikanofobija, niti se pak general sveti za svoje nepristustvovanje Konferenciji velikih sila na Jalti, već se radi o sasvim, jednostavnoj i trezvenoj procjeni sadašnje svjetske situacije. Za de Gaullea je nacija osnovni kreator određene politike i u centru pažnje treba da se nalazi mogućnost sasvim nesputanog, slobodnog djelovanja svake nacije, što ima apsolutni primat u odnosu na sve ostale faktore i momente u tekućim međunarodnim odnosima. Čak i ideološka pitanja u ovom sklopu dobivaju sekundarno značenje. Sve zapreke koje

32) U skladu s članom 13. Ugovora o Sjeveroatlantskoj zajednici Francuska je mogla isto tako i da sačeka 1969. godinu kad ističe vrijeme važenja Ugovora i odbiti da produži svoje članstvo u organizaciji.

Tekst Ugovora o Sjeveroatlantskoj organizaciji vidi u: Ruth C Lawson, *International Regional Organizations* — New York, str. 5—8.

33) *Le Figaro*, 14. III 1966.

34) Osobito oštro se postavilo pitanje francuskih vojnih snaga koje se nalaze na teritoriju Zapadne Njemačke. Ove snage su sve donedavno bile podređene komandi NATO-a. Francuska je energično izjavila da je status francuskih jedinica u Zapadnoj Njemačkoj (oko 70.000 vojnika) u prvom redu ovisan od sporazuma između zainteresiranih zemalja: Francuske i Zapadne Njemačke i da od trenutka povlačenja Francuske iz vojnog saveza sve Francuske jedinice podliježu jedino francuskoj vojnoj komandi.

ometaju puno postizanje nacionalnog suvereniteta treba otkloniti, a kako najčešće veliki narodi i velike zemlje predstavljaju smetnju realizaciji ovih principa, dolazi i do potrebe suprotstavljanja interesima velikih sila. To je ukratko de Gaulleova teoretsko politička osnova neslaganja sa Sjedinjenim Američkim Državama, koje je on sve donedavno smatrao kao najveću opasnost za francuski nacionalni suverenitet. U isto vrijeme analiza nekih događaja iz nedavne prošlosti, kao na primjer potiskivanje Francuske iz Azije i Afrike od strane Sjedinjenih Država i konstantno američko protivljenje nuklearnom naoružavanju Francuske poslužili su de Gaulleu kao praktična ilustracija njegovih tvrdnji.

Na drugoj strani u traženju mostova evropskog sporazumijevanja i suradnje de Gaulle se vratio svojim davnim koncepcijama iz II svjetskog rata, kad je po prvi put lansirao ideju o jedinstvenoj Evropi od Bordeauxa do Minska. Istina, njegova sadašnja formula je nešto nadopunjena i pomaknuta više na Istok tako da sada termin Evropska Evropa od Atlantika do Urala znači i u političkom smislu znatno više. Ovako stvorena, ili bolje rečeno sastavljena Evropa trebala bi da surađuje bez obzira na bilo kakvu ingerenciju sa strane, dakle u prvom redu iz Sjedinjenih Država i da njena oba dijela samostalno i ravnopravno rješavaju svoje vlastite probleme.

Lansirajući ovu vlastitu teoretsku koncepciju de Gaulle je uložio i znatne napore da se ojačaju odnosi sa socijalističkim zemljama Evrope. Francuske državne delegacije i lično ministar vanjskih poslova Couve de Murville posjetile su istočnoevropske zemlje, a niz državnika iz ovih zemalja boravio je u Francuskoj. I na kraju u jačanju ovog čitavog sistema veza došlo je do razmjene posjeta između francuskog i sovjetskog premijera.

Usprkos različitim mišljenja ni na ovom polju ne treba očekivati neke spektakularne rezultate. Izvjesni analitičari međunarodnih događaja, koji su pokušali predskazati dimenzije novih odnosa između SSSR-a i Francuske, odnosno Francuske i socijalističkog svijeta u vidu stvaranja izvjesnog bloka ili saveza naročito nakon istupanja Francuske iz NATO-a, bili su demantirani činjenicom da de Gaulle nije sklopio u Moskvi nikakav aranžman sa Sovjetskim Savezom o vojnoj ili političkoj suradnji, a do toga nije došlo niti na sastanku u Parizu. Proučavanje sistema evropske sigurnosti, dakle rješavanje u prvom redu pitanja za koje su zainteresirane sve zemlje Evrope bez obzira na kome političkom polju se nalaze, kao i značajno intenzificiranje ekonomske, naučno-tehničke i kulturne suradnje predstavljaju osnovne smjerove jačanja veza između Sovjetskog Saveza i Francuske. Naravno da ovakav razvoj međudržavnih odnosa dvije snažne evropske zemlje s različitim društveno-političkim sistemima pruža veoma povoljne mogućnosti za smanjenje evropske napetosti kao i rješavanje niza tekućih evropskih pitanja u jednoj daleko mirnijoj i stabilnijoj atmosferi. Istovremeno ovakav razvoj sovjetsko-francuskih odnosa otvara nove procese kako u samom zapadnom bloku tako isto i na Istoku Evrope.

Za poznavaoce koncepcije francuske vanjske politike, ovakav tempo razvoja odnosa Francuske sa socijalističkim zemljama kao i forme u kojima se on održava ne predstavlja nikakvo iznenađenje. Osim jačanja veza i stvaranja povoljnije klime za razmatranje naslijeđenih hladnoratovskih evropskih pitanja sigurno je da de Gaulle niti ne pomišlja, kako to poneki³⁵⁾ na Zapadu žele prikazati, na stvaranje neke alijanse između SSSR-a i Francuske, koja bi u duhu starih tradicija francusko-ruskog prijateljstva trebalo da se suprotstavi Sjedinjenim Državama i Zapadnoj Njemačkoj. Predsjednik de Gaulle naprotiv smatra da snažna sila, ili bar ona koja teži tome da to postane, ne treba ni s kim da bude čvrsto povezana, kako bi imala sasvim slobodne ruke u svakoj situaciji. Tako je Francuska povukla svoje snage iz Sjeveroatlantske organizacije i zatražila povlačenje američkih snaga iz Francuske kao i evakuaciju vojne komande NATO, ali je istovremeno zadržala mogućnost da i dalje djeluje kao punopravni partner u okviru tog istog Sjeveroatlantskog saveza shvaćenog kao političkog oblika organizirane akcije zapadnog svijeta. Paralelno s tim pojačani su kontakti sa so-

35) Andre Fontaine, *What is French Policy*, op. cit. str. 58.

cijalističkim zemljama kao mogućim i zainteresiranim učesnicima eventualnog evropskog procesa široke suradnje.

Na taj način mostovi za suradnju sa zapadnim saveznicima i prvenstveno sa Sjedinjenim Američkim Državama još uvijek postoje i nemoćno nikakvih izgleda da de Gaulle želi njihovo miniranje. Ali, je zato na drugoj strani znatno ojačao proces slobodnijeg sporazumijevanja sa socijalističkim zemljama Istočne Evrope na čelu sa Sovjetskim Savezom.³⁶⁾ To je ujedno najbolji primjer širine i vitalnosti, kao i želje za potpunom i ničim ne sputanom vanjsko-političkom akcijom, koja poštuje stare tradicije atlantske suradnje, isto društveno-ekonomske uređenje i klasne interese, ali istovremeno uzima u obzir sve nacionalne potrebe Francuske kao i realnu sliku međunarodnih suvremenih odnosa.

U suvremenoj fazi evropskih političkih kretanja vojni sistem NATO-a znatno je izgubio na svojoj potrebi postojanja i razvoj međunarodnog procesa suradnje sve više ukazuje na ovaj instrument kao na anakronizam naslijeđen iz hladnoratovskih vremena. Primjer Francuske, već sada se može reći, snažno je odjeknuo u redovima država-članica i sigurno je također da će želja za sputanom akcijom i vraćanjem punog nacionalnog suvereniteta biti značajan i prisutan faktor u političkom vrednovanju NATO-a i kod ostalih zapadnih zemalja. Diskusije³⁷⁾ koje su u nekim zemljama u toku, ukazuju da se može pod uticajem prvenstveno evropskih strujanja očekivati nove analize o mjestu i zadacima Sjeveroatlantske vojne organizacije, tim prije što se 1969. godina — vrijeme prestanka važnosti Ugovora o svjeveroatlantskoj organizaciji sve više približava.

Međutim, ni na ovom planu ne treba očekivati neka izvanredno nova ili neočekivana rješenja, budući da kriza atlantske suradnje sa svojim brojnim problemima, primjer de Gaulleove Francuske i povoljnija evropska međunarodna situacija, ipak ne mogu u cjelini utjecati i zamijeniti neke još uvijek snažno prisutne elemente u odnosima između zapadnih zemalja.

U prvom redu jedan dio zapadnoevropskih zemalja članica NATO-a još uvijek stoji tijesno ekonomski i finansijski povezan sa Sjedinjenim Američkim Državama, pa se sasvim jasno postavlja pitanje u kolikoj bi mjeri te države mogle ići na jednu slobodnu vanjskopoličku akciju van okvira NATO-a.

Osim ovog problema postoji još jedan, za neke članice naročito značajan momenat. Naime, činjenica da u najvećoj mjeri sjeveroatlantsku vojnu organizaciju financiraju³⁸⁾ Sjedinjene Američke Države. Drugim riječima, SAD svojim sredstvima opremaju u velikoj mjeri i armije zapadnoevropskih saveznika, koje zbog toga ne moraju da ulažu veća sredstva u svoje nacionalno naoružanje. Naravno da ovaj faktor ima presudnog uticaja na ostale države članice, koje mogu da se nađu u situaciji u kojoj je potrebno izabrati između: slobodne i suverene političke akcije u međunarodnim odnosima, istovremeno konfrontirane s automatskom potrebom znatno većih samostalnih ulaganja u nacionalnu obranu. Svaka od zapadnoevropskih zemalja članica nije na nivou industrijskog i privrednog razvoja Francuske

36) O nekim istočnoevropskim ocjenama najnovijeg toka francuske vanjske politike prema socijalističkim zemljama vidi:

Ju. Nikolaev, Sovetsko-francuske odnose — važny faktor mirovoj politiki, »Meždunarodnaja žizn«, nr. 12, str. 13—21;

Jon Janiak, Francja i kraje socjalistyczne, »Sprawy Miedzynarodowe«, Nr. 8, 1966, str. 12—26;

Dobroslav Matejka, Moskva—Pariž, »Mezinarodni politika«, nr. 8, 1966, str. 339—341.

37) Naročito su značajna strujanja na takozvanom »lijevom krilu NATO-a« — u skandinavskim zemljama gdje su već u maju 1966, lansirane ideje o potrebi revizije političkih ciljeva NATO-a. Ovaj prijedlog danskog premijera Kraga uskoro je bio popraćen i izjavom norveškog ministra vanjskih poslova J. Lynga, koji je istakao da je neophodno pokrenuti široku diskusiju o daljnjem prisustvu Norveške u NATO-u. Malo kasnije došlo je u Norveškoj do objavljivanja knjige poznatog rukovodioca Norveške radničke partije Johannea Aamlida »Silazak s kursa« u kojoj se oštro napada i sama ideja o ulasku Norveške u NATO 1949. godine i njeno daljnje prisustvo u ovoj vojnoj organizaciji.

38) Ovo s pravom zastupa i Lj. Radovanović, Francuska i NATO, Beograd 1966, str. 39.

Pete Republike, a osim toga najveći dio ovih država niti nema neke slične koncepcije o posebnoj ulozi u međunarodnim odnosima. To faktički znači da oba ova faktora treba imati u vidu prilikom pokušaja da se ocijeni trend daljnjeg razvoja NATO-a.

Isto se može reći i za mogućnost prihvatanja prijedloga sadržanih u Deklaraciji Političko-konsultativnog komiteta zemalja članica Varšavskog ugovora,³⁹⁾ koji još uvijek stoje dosta daleko od neposrednih interesa SAD i njihovih zapadnoevropskih saveznika, te stoga nemaju izgleda za svoju skoriju realizaciju.

Posljednje zasjedanje NATO održano u decembru⁴⁰⁾ 1966. po posljednji put u nekadašnjem sjedištu — Parizu — proteklo je u znaku dvaju sasvim proturječnih tokova, koji su u stvari na najbolji način ukazali na unutrašnje proturječnosti samog saveza kao i na novu etapu evropske politike. Na jednoj strani istaknuta je potreba da se poboljšaju odnosi između država članica NATO-a i zemalja članica Varšavskog ugovora, ali je u isto vrijeme stvoren specijalni komitet za nuklearno planiranje, u kome su se našle četiri sada najjače članice (SAD, Velika Britanija, Italija i Zapadna Njemačka). Tako je zapravo uz nove momente kao izraz dalekosežnih korektura programa akcije došlo do stvaranja uslova da oficiri Bundeswehra postanu aktivni planeri NATO-ove nuklearne strategije.

Daljnji razvoj ove vojno-političke organizacije zapadnih država teško je danas predvidjeti. U svakom slučaju jasno je da će proces evropskog sve snažnijeg koezistiranja nužno naći svog odraza u formama NATO-ove aktivnosti kao i njegove političke strukture. Od posebne važnosti uz francusko istupanje iz vojnog dijela saveza može da bude vanjskopolitički kurs nove koalicione vlade u Zapadnoj Njemačkoj, koja je, sudeći bar po prvim izvještajima, sklona da priđe izvjesnom revidiranju ranije zapadnonjemačke politike.

Proces realnijeg sagledavanja međunarodnih političkih odnosa u Evropi je svakako prisutan, on će vremenom dobiti na svom intenzitetu i NATO koji još uvijek predstavlja zapreku širenju ovih ideja, moraće u toku novih preispitivanja doživjeti i svoje daljnje transformacije. U stvaranju uslova za ove izmjene i razvijanje elemenata kvalitetno novih odnosa zajedno s ostalim pozitivnim snagama imat će značajno mjesto i akcija SFR Jugoslavije, koja će kao i dosada uložiti sve svoje napore da pomogne stvaranje novih i konstruktivnijih tokova međunarodne suradnje naročito u Evropi.

39) Zalažući se za učvršćenje mira i sigurnosti u Evropi zemlje članice Varšavskog ugovora na julskom sastanku Političko-konsultativnog komiteta predložile su likvidaciju postojećih vojnih blokova: NATO-a i Varšavskog ugovora, ali je malo vjerovatno da bi zapadne države mogle uskoro prihvatiti ovaj prijedlog. Predviđajući istovremeno i mogućnost započinjanja djelomičnog procesa popuštanja zategnutosti u Evropi države članice Varšavskog ugovora istakle su i neke druge forme (likvidacija stranih vojnih baza na teritoriji Evrope, povlačenje stranih vojnih snaga, formiranje bezatomskih zona u Evropi, smanjenje oružanih snaga DR Njemačke i Savezne Republike Njemačke) koje međutim također direktno zadiru u pitanja američkog prisustva i američke hegemonije u Zapadnoj Evropi, te je teško pretpostaviti da bi u sadašnjoj situaciji moglo doći čak i do djelomične realizacije ovih pozitivnih prijedloga. Tekst Deklaracije Političkog konsultativnog komiteta država članica Varšavskog ugovora pod naslovom: Deklaracija o učvršćenju mira i sigurnosti u Evropi vidi: »Pravda«, 9. VII 1966.

40) Vjesnik, 16. 17. decembra 1966.

SUMMARY

In the introductory part of his work the author emphasizes that the NATO was founded in the period of the cold war as an unmistakable means of pressure with precisely marked tasks and that it could not be out of the course of general international events in spite of all strengthening of the military potential of member states. Different phases in the development of the East-West relations and general yielding of international strained relations have happened too be also in its functioning of their adequate reflection. Contradictions in internal character which began to appear several years ago in the frame of the organization itself therefore had not only passing character but they represented the essence of new movements in the whole western alliance, disclosing gradually first marks of approaching crisis.

Beside favourable international situation some other factors have influenced upon transformation in the western military alliance. In international relations new subjects — developing countries — have appeared, and the countries have supported the process of international agreements. In the Soviet Union new positive changes happened, and the USSR at the same time has considerably enlarged its armed forces and made itself as an equal partner with the United States. Western countries began a strong economic penetration and parallelly began to weaken connections which once were very firm with the advance-guard of the western world — the United States. In such a situation when external and internal forces existed and were able to make some definite changes in the NATO Structure, realization of their own foreign-political plans on the part of four most important members even more separated western states and considerably influenced to lessen the coherence of the whole mechanism of the western alliance.

Being incident, in a special part, to military-political doctrines, which in recent years appeared in the NATO as well as discussions which they caused, the author wants to show that the crisis of conceptions on this field has become the most evident and that by setting forth certain theories each of the four strongest members of the NATO wished, in the frame of the organization, to realize its own foreign-political aims.

Developing of own military doctrines in a specific period of cooperation became in the NATO not only more expression of theoretical discussions on common action, but, in the first place, an important indicator of their own national interests and positions from which one looks upon the collaboration in the frame of this organism.

In the second chapter the author analyzes the attempt of creating multilateral nuclear forces (MLF) which had to unite member states and to find a way how to settle contradictions in the NATO. Strategic nuclear arms did not become in the western block necessity to stop by force or to prevent an opponent, because such a danger does not really exist today, but it was in the first place expression of wish to use this means as a strong instrument of political battle for a place in the western alliance and for the realization of the role and rank of being a big force. Setting forth obstacles which appeared upon the way of the realization of the American project on creating multilateral nuclear forces, the author specially emphasizes the French foreign policy as well as the wish of President de Gaulle to make their own nuclear arms. Meanwhile, extra important was the fact that several, sometimes very active, American allies also opposed against creating common forces having seen in them danger for their own security or being afraid of the armament of the Western Germany. Behind the attempt of gathering the forces of the NATO around the project on common nuclear forces there were strains to return to the body earlier uniformity which began more and more to disappear. So there have begun to delineate two different conceptions of the Atlantic integration: the Western-German and French one which became on quite different bases.

In the last chapter there was analyzed European policy of de Gaulle's France and relation towards the NATO, importance of the new French policy, as well as the role which in its inauguration was played by the French President. By positively valuating de Gaulle's views on contemporary international relations it has been emphasized that all commentaries concerning possibilities of creating a Soviet-French alliance are groundless and that France in spite of its retreating from the military structure of the NATO continues to be a member of the Atlantic alliance in a wider sense. Just so neither in relations between de Gaulle and the USA there is no fear,

but it is a question of a real and very sober evaluation of international relations wherein French President sees today remarkable possibilities for new, more independent and, at any rate, sovereign position of France.

The crisis of the Atlantic collaboration will not so quickly bring yet some new or expressively unexpected solutions. Contrarities in the alliance, the example of de Gaulle's France and more favourable international situation yet cannot contribute some more important elements to the relations between western countries. Some of the Western European states are closely connected with the USA by economic and financial connections. Note the fact that the USA considerably bear the expenses of the whole NATO, so that for many western countries in the present situation collaboration in the NATO remains as one of primary principles of their foreign policy.

At the end the author makes conclusion that the process of more real international political relations in Europe is at any rate present and that in time it will achieve more in its intensity. In such a light also NATO which still represents danger and obstacle for the expansion of these ideas will in the course of further considerations experience its further transformations. Beside other positive forces which will help this positive process of the constructive strengthening of European collaboration will also be the SFRY.

(Translated by Slavko Paleček)